

ikke uden talent. Den polstrede Ugle er et godt eksempel, og et eksempel til efterfølgelse. Den er netop kommet i nyt optryk (med moderne ud-

derefter udgiverens kommentarer. Den er ofte befriende, altid vittige og i det store og hele drøbende for en holdning til kunsten, som ikke er

er paa bindet). Vi anbefaler den til to slags læsere: 1) læsere, som frygter lyrik, og 2) læsere, som skriver lyrik.

sund: Passiv ærbødighed. Paa den ene side viser antologien (bedre end nogen kronik), hvad det er de moderne digtere gør oprør imod hos

BERLINER BEITRÄGE ZUR SKANDINAVISTIK

Titel/
title: *Zurückbleiben. Tryk 1943–2001*

Autor(in)/
author: Erik M. Christensen

Kapitel/
chapter: »Johannes Ewald«

In: Christensen, Erik M.: *Zurückbleiben. Tryk 1943–2001*. Berlin: Nordeuropa-Institut, 2001

ISBN: 3–927229–04–0

Reihe/
series: Berliner Beiträge zur Skandinavistik, Bd. 6

ISSN: 0933-4009

Seiten/
pages: 39–49

Diesen Band gibt es weiterhin zu kaufen. This book can still be purchased.

© Copyright: Nordeuropa-Institut Berlin und Autoren.

© Copyright: Department for Northern European Studies Berlin and authors.

Johannes Ewald

Ethvert forfatterskab kan på forhånd betragtes som en verden, hvis indre sammenhæng det er en læsers opgave at konstruere. Vi antager, at digteren med vilje eller umiddelbart har skabt sammenhæng i hvert enkelt værk; men vi forventer ikke, at han skal have arbejdet på at lægge hele sit forfatterskab frem som én enhed.

Imidlertid, enhver kunstner har i sit enkelte værk brug for at kunne sammentrænge og forkorte, hvis værket under sin reelle begrænsning skal kunne siges at rumme essensen af alt. Ewald ser kærligheden som universets spejl, og han kan da, når han vil, tale om hele verden, når han blot taler om to. Han tumler med store skygger af Gud. Kærligheden foresvæver ham stadig, og han fortolker den i værk efter værk. Den største harmoni behersker hans digtede verden, når jordisk kærlighed er guddommelig, og guddommelig er den hos Ewald, når den er spontan, exalteret, gengældt og realiseret i handling. Kærligheden, fysisk og psykisk, som mulighed og som realitet, er for Ewalds univers det fundament, hvorpå alt må bygges: brister kærlighed, sker katastrofer; holder kærlighed, så kan den ændre Gud.

I sit dramatiske stykke »Adam og Ewa« (1769) demonstrerer digteren, at Adams kærlighed til Ewa bliver Guds forbillede. Adam og Jesus dør begge af kærlighed til mennesket, men Adam gør det først. Omvendt er Ewas skrøbelige kærlighed til Adam et billede på menneskets kærlighed til Skaberen: når Ewa er i Adams hånd, er begge frelst i Guds.

Man er vant til at betragte Ewalds tidsrum, det 18. århundredes anden halvdel, og især Ewalds pietistisk kristne religion, som en abstrakt affære. Kærlighed mellem to skønne sjæle kunne man vel digte om, men kærlighed mellem køn? Dog er der ideer i tiden, inklusive i pietismen og dens digtning, som foregriber Ewalds anskuelse af eros, der omfatter sjæl og krop. Tidligt tør Ewalds beundrede mester, den tyske digtnings fornyer, Klopstock, lyrisk anråbe Gud om at skænke ham kvindens fulde ægteskabelige kærlighed: først

hulkende i sin elskedes arme bliver han Frelserens højstemte digter. Men ingen når i dristighed Ewald. Ingen har som han fortolket universet, fra kryb til ørn, Satan til Gud, sprængt grænserne for tid og rum, omkring et enkelt menneskepars lykke.

Hos Ewald findes ofte et forhold af afhængighed imellem eros og digtning; ikke blot sådan, at kærlighed er hans tema, men sådan at digtningen forudsætter eros som lyset forudsætter sol. I et bryllupsdigt, »Til B*** og E***« (1772), lader digteren sin hyldelse slutte med disse tre strofer, henvendt til brudgommen:

O siig mig, lær mig, hvad Du finder,
 Nu da et evig helligt Baand,
 Af Almagt selv velsignet, binder
 Dig og Din Elskte Haand til Haand,
 Og Bryst til Bryst, og Kaar til Kaar;
 Og naar hun rødmer ved Din Side,
 Og stammer, Ja; saa lad mig vide,
 Hvor tidt, hvor høit Dit Hierte slaaer.

Thi hvert et Glimt af Saligheder,
 Som naaer Din Siel, som lønner den;
 Hver Skygge, som Din Lyst udbreder,
 Hvert Suk er vigtigt for din Ven.
 Ja, ved almægtigt Sympathie
 Skal min henrykte Sangerinde
 Begribe, see, og troe at finde
 Den Vellyst, som Du svømmer i.

Da skal hun, drukken af sin Glæde,
 Af hellige Fornemmelser,
 Opdage Skiebnens skjulte Kiede,
 Og Himmelenes Beslutninger.
 Og spaae: Min B***, min Ven,
 Spaae skal min Sang, og Godhed svare:
 Ja, længe skal Din Glæde vare,
 Og himmelsk Lyst skal krone den!

Man kan se bevægelsen fra eros til digtning i ovenstående. Autors digtergave (»min Sangerinde«) vil henrykkes ved almægtig sympati; derved får digteren kraft til at åbne himlen og se det skjulte i tiden. Kraften er hans, når han henrykkes i kærlighedens glæde, og henrykkelsen er mulig, fordi med-følelse (»Sympathie«) findes.

Dermed er digtningen sat på formel med kærligheden, begge er grænseflyttende entusiasme. Andre steder hos Ewald opnås digtningens henrykkelse umiddelbart, eller ved beskuelse af det skønne, eller ved hjælp af en dråbe spiritus. Henrykkelsen giver fylde og mening; men den er ikke altid, som den virkelige kærlighed, aldeles varig og bestandig. I øjeblikket, kun, lader den digteren »troe at finde« samme salighed.

Som bekendt rummer dansk litteratur før Johannes Ewald store og gode navne. Imidlertid har Ewalds digtning kun få berøringsflader med digtning i Danmark før ham. Vel kender Ewald Holberg, men der er intet indre slægtskab og ingen dyb afhængighed. Holberg selv forholdt sig til Europas litteratur, da han grundlagde vort komiske teater; Ewald er på sin måde afhængig af den gamle og nyere digtning i Europa, når han grundlægger det tragiske og heroiske teater, hæver den seriøse lejlighedslyrik over dens foranledning, fornyr den danske jeg-lyrik og giver prosaen liv. Sneedorff havde med sit tidskrift »Den patriotiske Tilskuer« (1761-63) løst dansk skriftsprog fra latinsk sætningsbygning; Ewald kan alt: kancelli- eller talesprog, rytmisk prosa, nervøs improvisation eller stædigt pindehuggeri. Hans tegnsætning angiver ofte en bevæget læserytme, korrekthed underordnes følelse.

Ewalds liv var kort, han blev kun 37 år. Hans digterbane strækker sig fra 1764 (den allegoriske fortælling »Lykkens Tempel«) til 1781 (»Udrust dig, Helt fra Golgatha!«). Snart gribes han af Klopstock, han læser Corneille, Racine, Milton, Shakespeare, Ossian, og med begyndelsen af 1770'erne dækker hans kendskab hele tidens litteratur. Fra ortodoxi til fritænkeri, alle genrer, alle attituder. Filosofi eller teologi dyrker han, så vidt vi véd, ikke ud over sit studium. Kandidat i den hellige teologi blev han år 1762; men han levede af sin pen og af almisser, så godt det lod sig gøre. Embede havde han aldrig, gift blev han ikke, og smertefuld gift – muligvis opstået i forbindelse med hans soldatereventyr i 15 års alder – bandt ham med langsom ubønhørighed til sengen, syg fra han var 25.

Philets Forslag om Pebersvendene, som vist vil blive iværksat udkom i marts 1771. Forslaget er en satire med en hel pyramide af hemmelige skydeskiver, der alle rammes i plet. Underfundigheden blinker allerede i titlen, hvis konstruktion gør det uvist, om det er Forslaget eller Pebersvendene, som »vist vil blive iværksat«.

Danmark havde indført trykkefrihed i september 1770. Offentligheden blev i vinterens løb hjemsoget af velmenende dilettanter, en stigende strøm af

patriotisk tryksvæerte. Man udkom privat, eller lod sig trykke i et »Magazin for Patriotiske Skribentere, hvori Politiske, Moralske og Historiske Materier uden Bekostning indføres«. Ikke mindst diskuterede man sæderne. Ewald parodierer disse sine samtidige i Forslagets selvbevidste stil »(thi og jeg er Patriot)« og i kompositionens gammelmødige disputatsform: motivering, definition, almen bestemmelse, partikulær bestemmelse, argumentation for og imod, konklusion og apoteose til kongen.

Hvad er Pebersvendenes forbrydelse? I hovedsagen den, at de ikke bidrager til Folkemængdens forøgelse. Det er en forbrydelse mod Staten, og Philet taler da statens sag. Emnet er velvalgt. I januar 1770 havde General-Landvæsens-Collegium udskrevet en prisopgave over årsagerne »som hindre Folkemængdens Tiltagelse i Bondestanden i Danmark«. Man bad om positive forslag til forøgelse af folkemængden, og man fik adskillige; dog fik man kun i *Philets Forslag* så praktisk en idé som flerkoneri, så præcis en bestemmelse af straf i pengebøder for manglende frugtbarhed.

De, som er impotente, kan få lov at slippe, ja bør slet ikke have lov at gifte sig. De, som onanerer, vil Philet kun nævne i forbigående. Men de, som er Libertinere, og som ikke gifter sig på grund af et behov for stadig uansvarlighed, dem tager han fat på.

Bag trykkefriheden stod Danmarks faktiske magthaver, Struensee. Han havde for resten selv skrevet om menneskenes »fornemste Bestemmelse, Slægtens Formerelse«, sandheder som denne: »En Kone som bliver ufrugtbart, gjør tillige sin Mand til et i denne Hensigt unyttigt Medlem af Staten. Hvor mange Børn gaar ej paa den Maade tabte, som ellers vilde være bleven till!« – Det var iøvrigt en offentlig hemmelighed, at Struensee var dronningens elsker; en mand af overordentlig charme og frie, dyre vaner – kort: en libertiner. Til denne mand har *Philets Forslag* adresse ved sit indhold, og ved sin titel. Navnet Philet var publikum bekendt; Ewald havde brugt det i en hyldest til J. H. E. Bernstorff, da Struensees intriger havde sendt Bernstorff ud i mørket.

Philets Forslag slutter, i ægte patriotisk stil, med en hyldest til Kongen. Philet håber, at hans forslag ved kongens visdom må blive omsat fra teori til praksis. Kongen var i praksis hanrej (ved en pebersvend), og han var åndsformørket. Ved at nå disse sjældne højder er satiren blevet så omfattende, at den i det historiske moment – marts 1771 – er altomfattende.

I Forslagets midterparti synes satiren dog at bevæge sig ud af kontrol. Philets skrivemåde ændres. Den er ikke længere pedantisk, næsten juridisk argumenterende; nu fremføres et galleri af enkelte pebersvende; udråb, afbrydelser, anekdoter opfylder siderne. Fælles for disse portrætter er deres levende mangel på menneskelighed. Nu er det dem, der er pedantiske, og Philet synes i dette selskab, som overvælder hans ro, at være selve den sunde sans. Da løfter Ewald sin satire ved et fuldkomment kup: han introducerer selve Kvinden. Hun vandrer tøvende ind i satiren, og forsvinder som et luftsyn; men i forhold til hendes ideale skønhed må den Philet, der siger: »Det er Statens Sag jeg taler«, for evigt være placeret, en pedant blandt pedanter, og værre end alle de andre. Philet ser, at kærligheden er den eneste rest af Paradis, den er en himmelsk gave; men han sælger sit syn til fordel for idéen om mennesket som avlsdyr, statens grundpille; til fordel for sin egen ære – han vil »forevige mit Navn en Smule«.

På modsætningen mellem øjeblikkets sexual-økonomiske tarv, »det almindelige Beste«, og det sug af tidløshed og skønhedslængsel der formidles af den rytmiske, forelskede prosa i dette ene korte glimt af drømmen, herpå bygger den modsætningernes mængde, som er sammenholdt i *Philets Forslag*. Materialisme og rationalisme er spillet op imod idealisme, Staten mod individet, pedanten mod poeten, nytte imod skønhed, sædvane mistænkeliggjort som fordom. »Jeg skriver for den Verden, som vi leve i«, erklærer Philet, og han *omsætter alt i tal*. Her inddrages Gud selv, når Philet med forargelse konstaterer, at de ufrugtbare pebersvende har berøvet ikke blot Staten borgere, men »berøvet den Almægtige sine Tilbedere«. På disse modsætningspar strander al fornuft, og på dem lykkes det Ewald at gøre Philet, Fædreland, Konge og Gud absurde, når eros kan tælles, måles og vejes.

Philets Forslag kan, ser vi, tildeles en historisk og en ret aktuel funktion. Litterært hører den til blandt den store mængde satirer, som forlyster og forbitrer Europa i det 17. og 18. århundrede. Her skal blot nævnes tre, som Ewald med stor sikkerhed kan siges at have kendt, og som på visse punkter deler holdning med *Philets Forslag*.

Englænderen John Dryden skrev i 1677 en opera, hvori han dramatiserede Miltons »Paradise Lost«. I sin dramatisering rokerede han smukt med faktorerne i Miltons episke digt om det tabte paradis, og resultatet blev en syrlig hån af Vorherre. Dryden maskerer sit forehavende bag en ærbødigt tak

til Milton, som gav ham næsten hele stoffet. Her er satiren ikke moraliserende, Vorherre og hans verdensorden forbedrer man ikke så let.

Moralist er derimod landsmanden Jonathan Swift med det barske »Beskedent forslag til, hvordan man kan forhindre, at fattigfolks børn i Irland skal falde deres forældre og deres land til byrde« (1729). Swift foreslår, at man spiser de små, og han udarbejder detaljerne om de pæne, ret billige lig, som er velsmagende. Under maske – pragmatisk statsøkonom – leverer han et slag i ansigtet på tidens samfundsorden.

Der var mere elskværdighed, og mindre bid, i Swifts tyske beundrer, G. W. Rabener, som omkring århundredets midte diverterede sit publikum med stilparodier og karakterportrætter, under navn af satirer. Rabener kunne gøre sig håb om at bidrage til sædernes raffinement.

Man ser, at *Philets Forslag* må placeres som syntese af den universelle, den sociale og den humane satire. Sprogligt står teksten Rabeners teknik ret nær; det er en prosa, som kan ramme et forbillede, men som ikke er bundet deraf. Den kan blive dramatisk eller lyrisk og atter pedantisk med øjeblikks varsel. Aldrig før var noget lignende set på dansk. Viddet er baseret på manglende indre proportioner i tankegangen, sprogligt på gentagelse og modstilling, ophobning af parallelle konstruktioner, der fører til falsk patos, på pludselige meningsforskydninger, der kaster skævt lys tilbage på den fiktive forfatter, som vil forevige sit navn – en smule.

Anmelderne i samtiden var lettere desorienteret, eller deorum forhindrede dem i at udrede tekstens egentlige mening. Sikkert »vil den Sum Forfatteren venter at indbringe af denne Skat ikke blive saa betydelig, som han forestiller sig« skriver én med stor saglighed.

I Ewalds produktion fik *Philets Forslag* to udløbere, som vi kender. Begge teaterstykker, og begge svagere end Forslaget og svagere end Molière og Holberg, som nu afgiver mønster: »Harlequin Patriot eller den uægte Patriotisme« (1772) og »Pebersvendene« (1773). Dog er den sidstnævnte ikke dårlig.

Et efterspil, beskedent, fik forholdet til Struensee også. Da den mægtige mand i januar 1772 var styrtet, blandede Ewald sig i den blomstrende avis-polemik for og imod de små litteraters ret til at maltraktere det store dyr. Ewald påpegede, at det ikke var hans signatur (et stort E), der stod under et digt i avisen, hvori skriblerne bebrejdedes, at de drev rovdrift på den faldne mand. Men »... jeg maae tilstaae, at det aldrig er faldet mit Hierte ind, at Stru-

ensee var et Menneske, førend da jeg hørte, at han var ligesaa ulykkelig, som han havde været ond«, tilføjer Philets forfatter. Nu kan vi så spekulere på, om Ewalds meget tidlige, dristige og gentagne afstandtagen fra Struensee har gavnet digteren hos de folk, som skaffede Struensee af vejen og overtog magten. Derom véd vi intet; et par hurtige bestillingsarbejder til hoffet siger os ikke meget, Ewald var og blev lejlighedsdigter; og den nye storhed, Ove Høegh Guldberg, var og blev – desværre – ikke en mand med smag for Ewalds digtning over høje emner.

Johannes Ewalds Levnet og Meeninger fremtræder med krav på at blive læst som sandhed, som selvbiografi. Ewald har stillet kravet allerede i sin lille indledning, og han gentager det nogle gange senere. På den anden side lægger han ikke skjul på, at denne selvbiografi ligner digtning. Også det er fremme i indledningen, og flere gange senere i teksten gør han utvetydigt hentydninger til sit nærmeste litterære forbillede, Laurence Sterne, fra hvis »The Life and Opinions of Tristram Shandy« (1760–67) han tog sin titel, og hvis »Sentimental Journey« (1768) er komponeret på samme skødesløse måde, eller, skulle jeg sige: tilsyneladende skødesløse måde, som disse erindringer.

På dette grundlag kan man sige, at der må bestå et forhold mellem sandhed og digtning, som gør, at digtningen er sand, og den historiske sandhed til at forveksle med digtning. Hvis dette ikke er tilfældet, er der noget galt med *Levnet og Meeninger*.

Hvad ligner det at skrive så uhørt indviklet en ting som denne bog? Digressionen synes at være kompositionens styrende princip. Det ligner vel blandt andet det at sidde i sin elastiske fjederstol og tænke tilbage på sin ungdoms synder m.m. – Og hvad ligner det at drage ud i verden med så forskruet en tanke som denne 15 årige Ewald? Det ligner Don Quijote, og det ligner også ungdom, og Ewald siger, at det egentlig ligner hele hans nation, som var (og altid vil være?) tosset og legede krig. På disse måder udvider Ewald stadig sit selvportræt: han peger på digtning, han peger på andre menneskelige muligheder, varianter af hans egne, han peger på sin samtid. Under alt dette skrider fortællingen frem, og til slut er portrættet færdigt. Det 13. og sidste kapitel hedder »Min Ærlighed«, og det svarer på underfundig måde til indledningens krav om diskretion: dette er autentisk!

Det kapitel, som følger lige efter indledningen, hedder »Hamborg«, og det, som står næstsids, hedder »Magdeborg«. Det er de to eneste, som har

stednavne til kapiteloverskrift. Der er altså symmetri i bogen, i hvert fald i dette stykke. Resten af kapitlerne hedder »Viinflasken« (2 gange) og »Elskov« (2 gange), »Høyen« (3 gange) og »Arendse« (3 gange). Det hele ordner sig på den måde i en indledning med efterskrift, dertil tre slags kapitler, nemlig dem der kommer 1 gang, 2 gange og 3 gange for. Så er der tre slags tid i fortællingen: for det første den nutid, hvori fortællingen skrives; for det andet den fortid, som ligger forud for flugten; og for det tredje tiden fra flugtens begyndelse i Hamborg helt op til skrivende stund. Endelig er der tre stykker Ewald: den helt unge, som knap kendte vin eller elskov; den Ewald, som kendte begge dele lykkeligt; og den til slut, som kender vin og elskov til sin ulykke. Alt dette er sammenholdt, er det af digtning eller af sandhed?

»Det ligner jo en prædiken!« sagde en dame, som fik forelæst det første af de kapitler i *Levnet og Meeningen*, som bærer titlen »Høyen«. Kapitellet er en hyldelse til digtekunsten, tilegnet dens guddommelige ophav. I det næste kapitel som bærer den samme titel, »Høyen«, nævnes Arendse for første gang; men digteren var just ved at skildre naturen, som den skildres i hyrdepoesi, og han fortsætter, indtil han afbryder sig selv, og med et ryk tager afstand fra sin kunstige skrivemåde. I det tredje kapitel »Høyen« fletter han digt, vin, ærgerrig drøm og Arendse således sammen, at han stiger mod himlen, og atter afbryder sig selv. Den gang med en anekdote om den snusfornuftige bonde, der advarer kalifen mod at overdrive. Kalifen har simpelthen sagt, at han er kalif; bonden frygter, at det næste bliver, at han siger, at han er Gud selv. Men kalifen har ikke sagt for meget, og nu kommer Arendses kapitler.

Vin kan varme sjælen op til digtning og til elskov, elskov kan være et trin på vejen til kærlighed; men beruselse og elskov er ikke digtning og kærlighed. Derfor er der forskel: vin og elskov får hver to kapitler, digtningen på Høyen får tre, og det gør Arendse også. Men var hun da ikke virkelig? Var hun kun fantasi? Med denne uro begynder det første kapitel om hende.

Hun var guddommelig.

Som digtningen, således hun: guddommelig. Hendes portræt er sanseligt og åndrigt, hendes skikkelse er indbegrebet af liv, og virkelig: »Naturen, Himmel og Jord forsvandt, og mit svulmende, smeltede Hjerte sank i et bundløst saligt Svælg af unævnelig Kjærlighed«. – Men tabet af Arendse er fremstillet med samme krav på altomfattende realitet. Efter det første Arendsekapitel sætter hans pen et dødningshoved (reproduceret i vores tekst side 49),

og efter det sidste af kapitlerne om hende er hun og Ewald forbundet: hun er hans skæbne.

Karakteristisk for Ewald og bogen tegnes skæbnen i et billede, som på én gang er komisk, patetisk, tragisk og ganske realistisk symbolsk: billedet af drengen, som, elskende, stirrende, baglæns nærmer sig faldet.

Til denne højde kommer hovedpersonen én gang i sin fortid og én gang i sin nutid, nemlig i netop det øjeblik, hvori han skriver det. – Ewald gør flittigt brug af sit skrivende nu; det hører derfor med til *Levnet og Meeninger*, og eftersom vi ikke kan komme bag om hans ord, kan vi sige: han skildrer sig som himmelsk lykkelig to gange: lykkelig med Arendse, og lykkelig med de ord, der skildrer lykken. Derfor er det første kapitel »Høyen« en trosbekendelse, en prædiken, hvis tema omfatter digtningens ret til at gælde som levet liv, og derfor har vi ligeså mange kapitler om Høyen som om Arendse.

Forholdet mellem digtning og levet liv er i *Levnet og Meeninger* det væsentligste aspekt af det gyldighedsproblem, som udvikler sig bogen igennem: problemet om indre og ydre sandhed, indre og ydre værd – festligt diskuteret i anledning af Prüderne, illustreret ved den forklædte kalif, tragisk belyst ved hovedpersonens skæbne, fremhævet i de fire forbindelser som bærer entusiasmen: vin, elskov, digt og kærlighed, hvor lidenskab ingen skelnen tillader mellem sandt og falsk.

Høyen er knyttet til vinen, som fører over den fatale streg og har kunnet »spilde det for mig, som man i Almindelighed kalder sin timelige Lykke«. Og Arendse er nok elskovens sublimering, men hun er også hans fald: »det var besluttet at jeg skulde tabe meer end Livet ved min Elskov –«.

I disse to citater taler Ewald om sin frygt. Dens kerne ligger i den indsig, som han må overveje med armene over kors, at den højeste lykke blev identisk med det dybeste fald. Hans håb peger da ud over tiden, og her bliver det afgørende spørgsmål, om håbet er illusion. »Men hvad vil der dog blive af os til Slutningen, min kjære Johannes?« Det er de første ord i første kapitel. De sidste ord i *Levnet og Meeninger* spiller tilbage på samme situation; det er den fortælling om flugten, der danner bogens ramme i fortiden, og som ikke fuldføres, men lades åben, selvom vi i tid passerer fortidsrammen.

Passerer vi også nutidsrammen for *Levnet og Meeninger*? Hvis svaret skal være bekræftende, så kan det kun afgives via en digterisk tolkning af Arendse som overjordisk sendebud. Da bliver smertens dybeste øjeblik, glimtet af Arendse og hendes sidste ord: »De forrige Tider er forsvundne, Ewald«,

en afsked med lykken, og med lykkens katastrofe. Denne tolkning er svær at fastholde – og spørgsmålet om dette »meer end Livet« som måske er tabt, må da stå åbent, som det vel gør for de fleste kristne.

Men man kan digte, og det var hvad digteren gjorde. Det gjaldt, som han skriver i sidste kapitel, hans »Livs Conservation«. I sådanne tilfælde holder han det for tilladeligt at bedrage. Og er så *Levnet og Meeninger* digtet bedrag eller digtet sandhed? Her ligger ulykken, og dermed slutter ringen, at Ewald erkender, at han ikke véd det selv. Fordi det fantastiske i hans sind ikke blev tøjlet i barndommen; fordi han var entusiast, mistede han sin Arendse, kunne ikke gøre det nødvendige, valgte det forkerte, blev dranker og blev digter.

Skellet mellem sandhed og bedrag kan slet ikke trækkes, siger han til sidst. I kapitlet »Magdeborg« fralægger han sig ret til at slutte fra sit eget livs erfaring til den egentlige sandhed om tingene. Han gør det via en anekdote, men det er næstsidste kapitel, og stedet er afgørende. Det er en skeptisk indsnævring af det stadig voksende gyldighedsområde, han først tillagde sin erfaring. Nu står kun tilbage at sætte spørgsmålstegn ved ikke blot gyldigheden, men også hensigten og oprigtigheden, og det er da det, han gør, i sit sidste kapitel, »Min Ærlighed«. Ærligheden er ikke ubetinget. Livets opretholdelse går forud. Hermed er bogen overladt til sin læser. Ewald har gjort sit krav på sandhed afhængigt af en tolkning.

Således bliver *Levnet og Meeninger* en skeptisk bog. Medmindre den virker som på sin hovedperson og bekræfter øjeblikket som gyldigere end fortid og fremtid. Store øjeblikke findes skildret i *Levnet og Meeninger*, og deres gyldighed er absolut, de opvejer deres egne dystre følger, siger hovedpersonen. Hvis bogen selv bliver et sådant øjeblik, har den som digtning hævet sig over lykkens forlis, over virkelighedens problematik, over fortvivelse og frygt – den er da sandhed på en måde, som er rystende, hvis man før havde orden og sammenhæng i livet.

Levnet og Meeninger er ikke det eneste, men det største stykke selvbiografi fra Ewalds hånd. Teksten blev skrevet i årene 1774–78, cirkuleret i en snæver vennekreds, og først trykt henved 25 år efter digterens død. Hovedlinjen i *Levnet og Meeninger* bliver imidlertid hovedlinjen i forfatterskabet: livets sum af gru og lykke lader sig ikke overskue; håbet må stå til Gud, og det store øjeblik må – når det kan – overvinde livets svaghed. I sit sidste scenestykke,

syngespillet »Fiskerne« (1779), lader Ewald det gavmilde og dødbringende hav være den ubesjælede naturs billede af kærlighedens egenskaber. Således er menneskets eros til det sidste centrum i hans digtede univers.

Længe synes det, som om Ewald kan svinge universet om dette centrum. Satiren i *Philets Forslag* forudsætter endnu vished om den virkelige kærligheds ret til at fornægte den reelle verden, som vil fornægte kærligheden. I *Levnet og Meeninger* er livsforståelsen for første gang demonstrativt i hænderne på digterevnen. Balancen er usikker, og sortsyn står for døren. Bekræftelsen sejrer momentant, men følelsen forplanter sig til Ewalds læser, og subjektivt må den, som sidder med teksten i hånden, gøre sit regnskab op: hvad sandhed, hvad værd er der i digt? En utrolig kunst.

[1964]